

Participatory Management at Community Levels with Emphasis on Agriculture and Rural Development

**مدیریت مشارکتی در سطح جوامع محلی با تاکید بر کشاورزی و
توسعه روستائی**

تهیه شده برای کارگاه آموزشی برنامه ریزی افقی

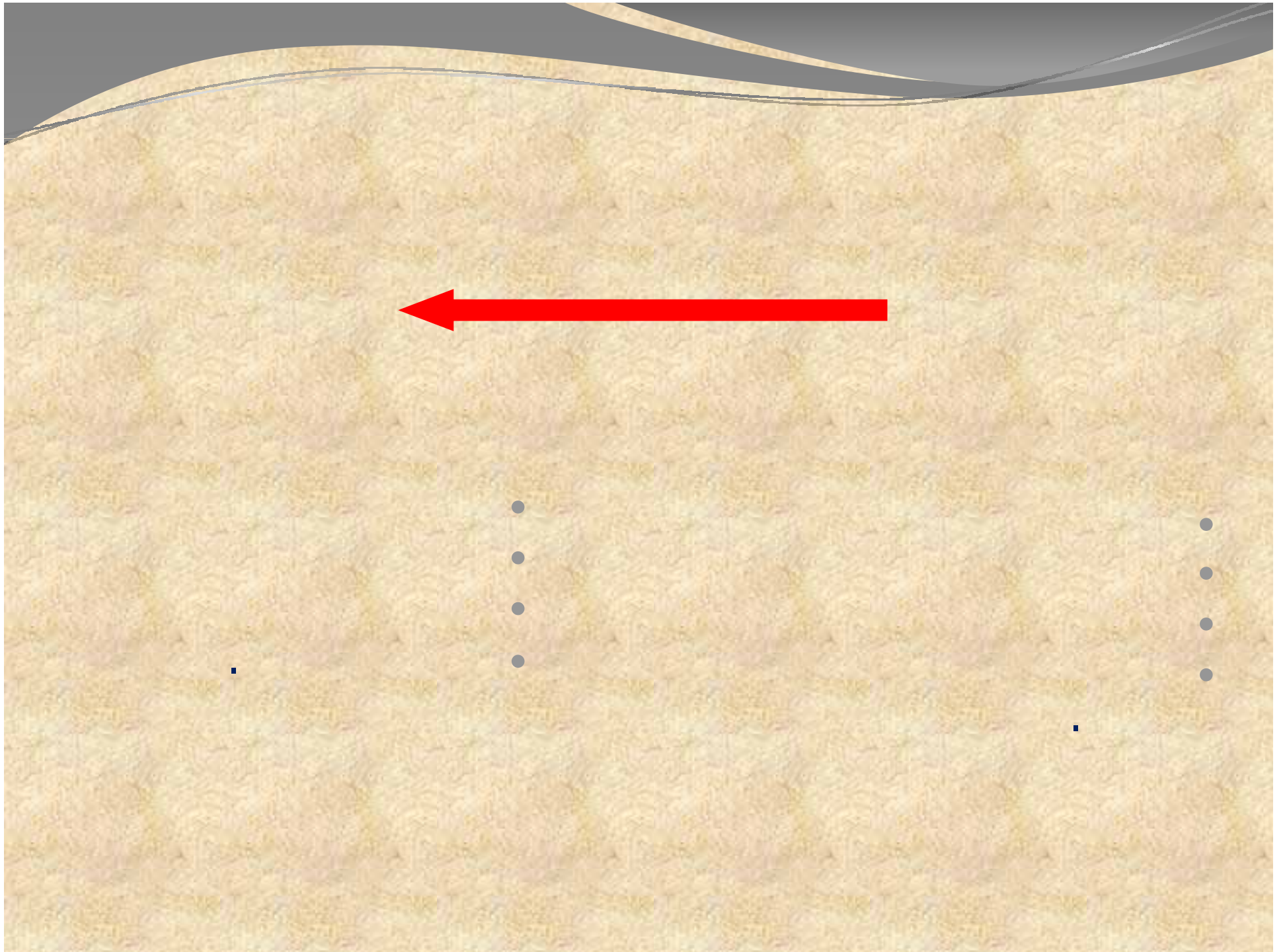
حسین حیدری

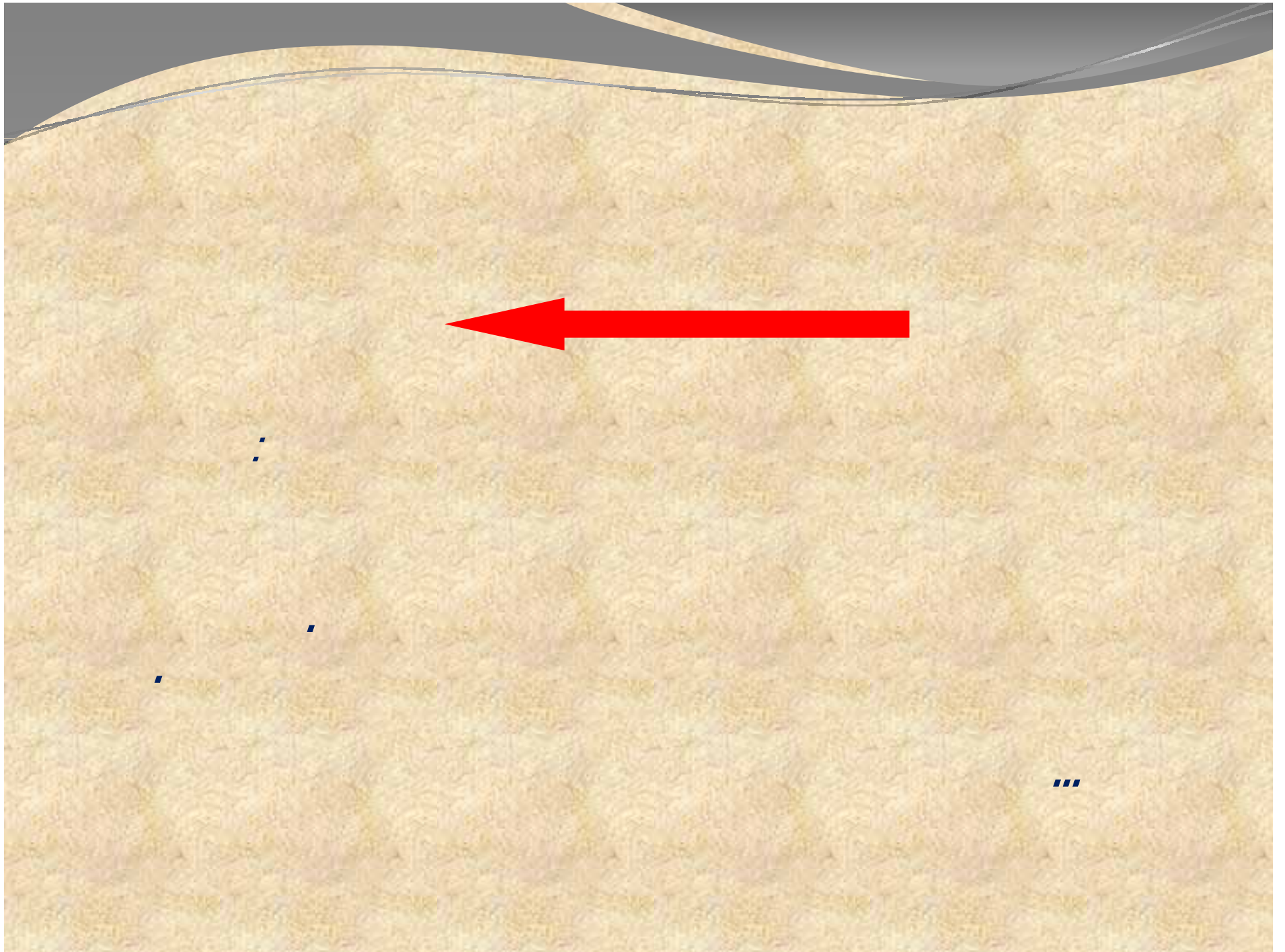
hheidari_2000@yahoo.com

۱۳۹۱

بخش اول: مفاهیم و مبانی نظری

پس از گذشت حدود ۷۰ سال از انجام تحقیقات،
نتایج آنها توسط جوامع محلی مورد استفاده قرار
نمی‌گیرد؟

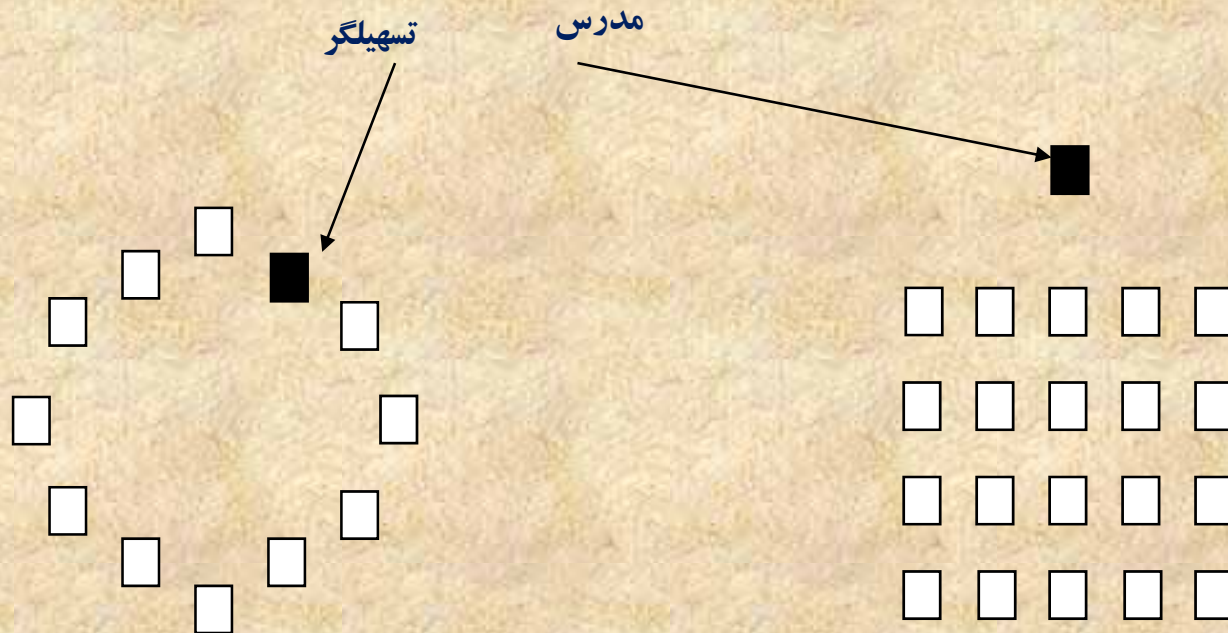

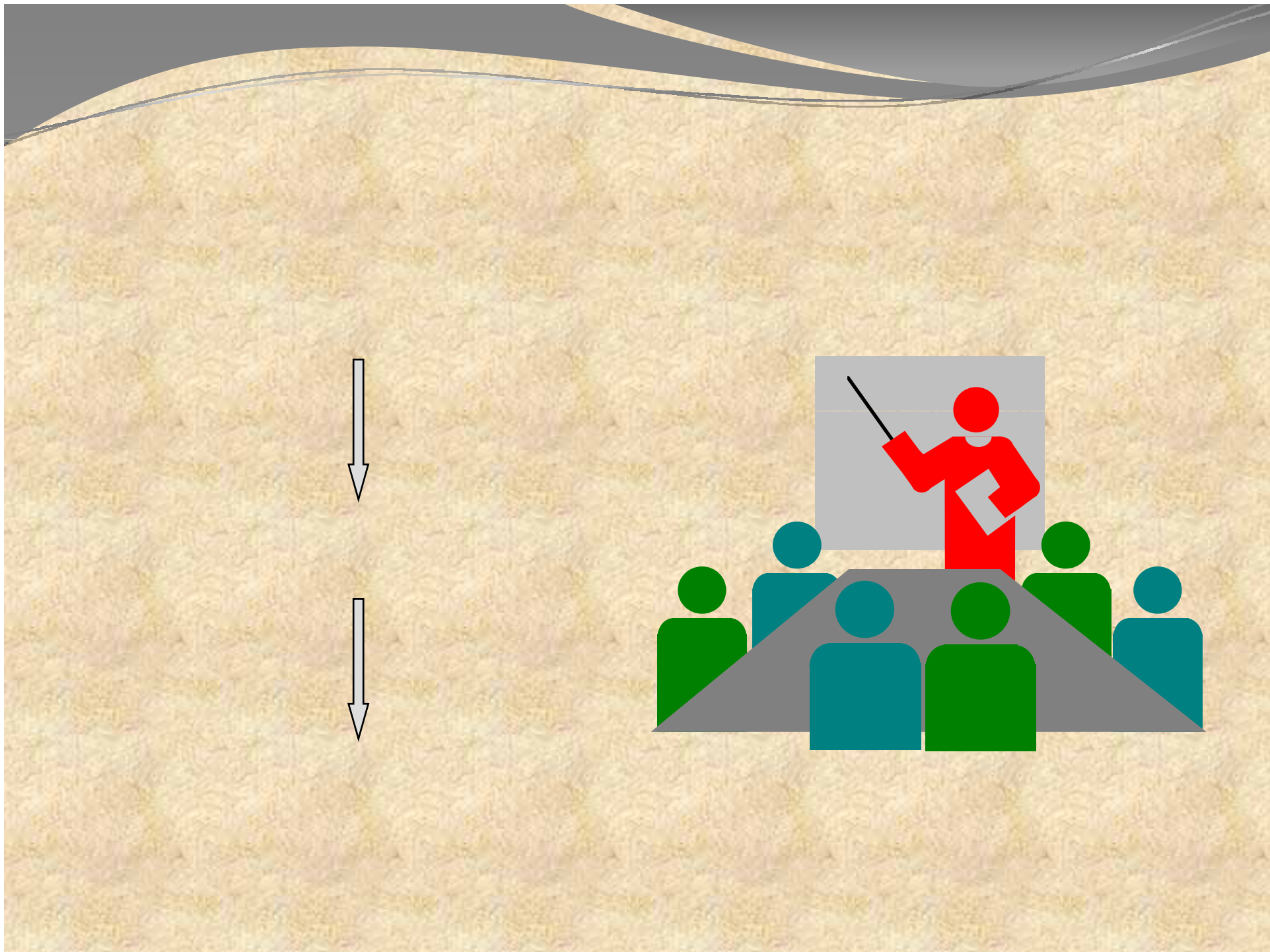
شیوه برخورد و ارتباط؛

نوع شیوه	ابزار	حاصل	موارد مثبت
اقتدار گرایانه	زور	سلطه	ارتش، راهنمائی و رانندگی
معامله گرایانه	پول	سود	تجارت، سرمایه گذاری
تعامل گرایانه	گفتگو	دانش، شناخت، خرد	سرمایه اجتماعی (تربیت فرزندان، توانمند سازی و ...

روش‌های آموزشی

- غیر رسمی
- غیر رسمی برنامه ریزی شده
- کلاسیک

ماتریس نگرش‌ها

آنچه که کشاورزان نمی‌دانند	آنچه که کشاورزان می‌دانند	
پروژه‌های معمول و تحقیقات رسمی	حل مشکلات	آنچه که کارشناسان می‌دانند
آنچه را که می‌توان از طریق مشارکت بدست آورد	دانش بومی و نوآوری	آنچه که کارشناسان نمی‌دانند

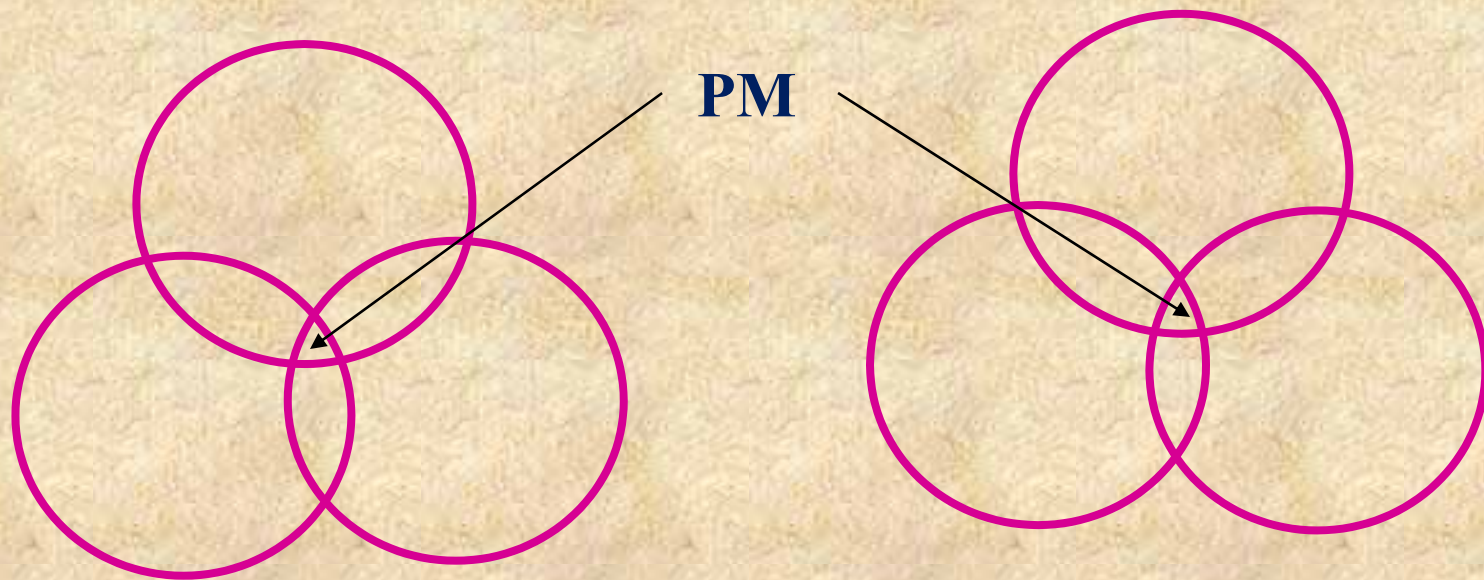
هدف‌های رهیافت مشارکت:

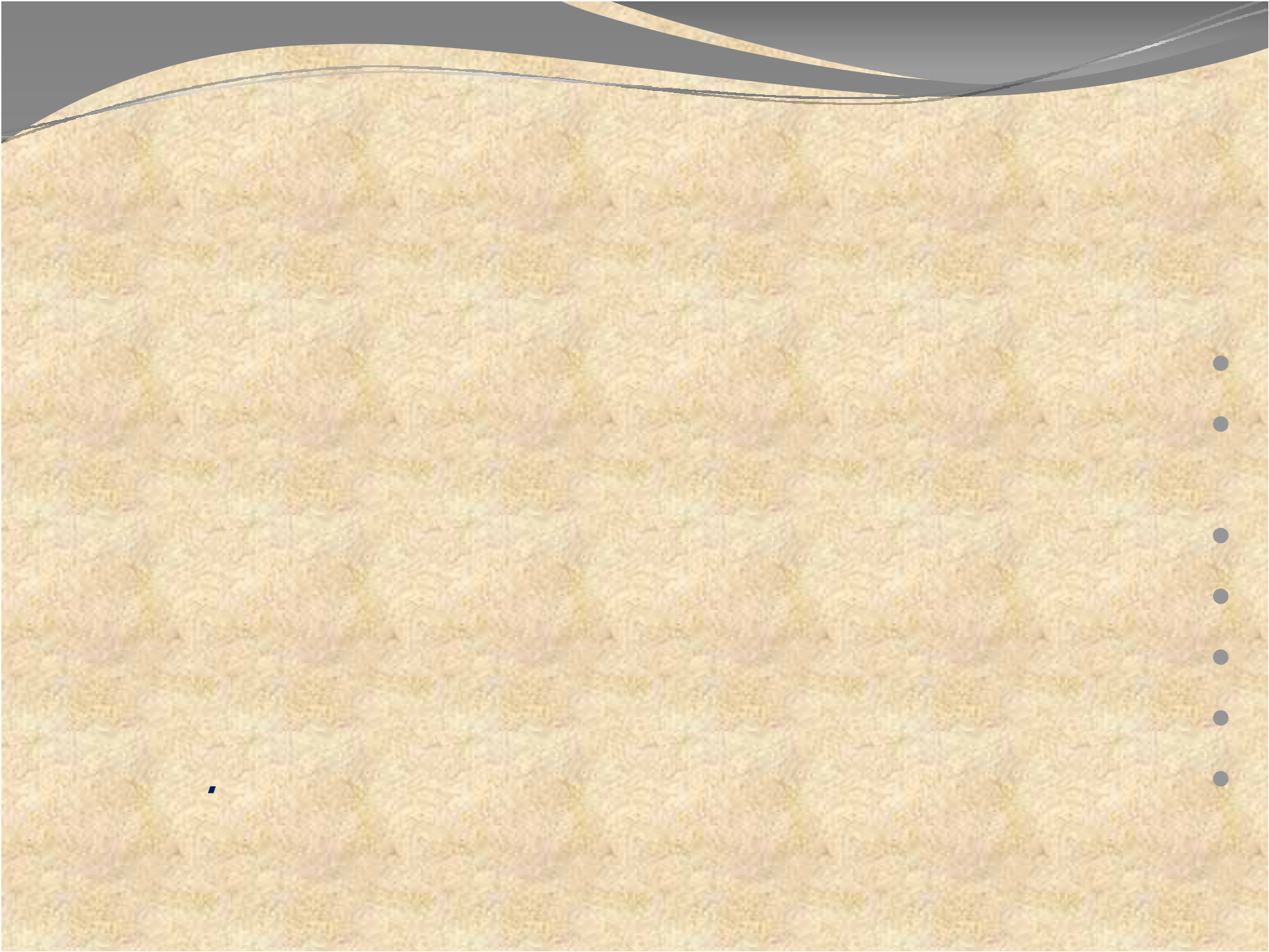
- توانمندسازی کشاورزان به **دانش** اکولوژی کشت بوم
- توانمندسازی کشاورزان به **اطمینان** در تصمیمات آگاهانه

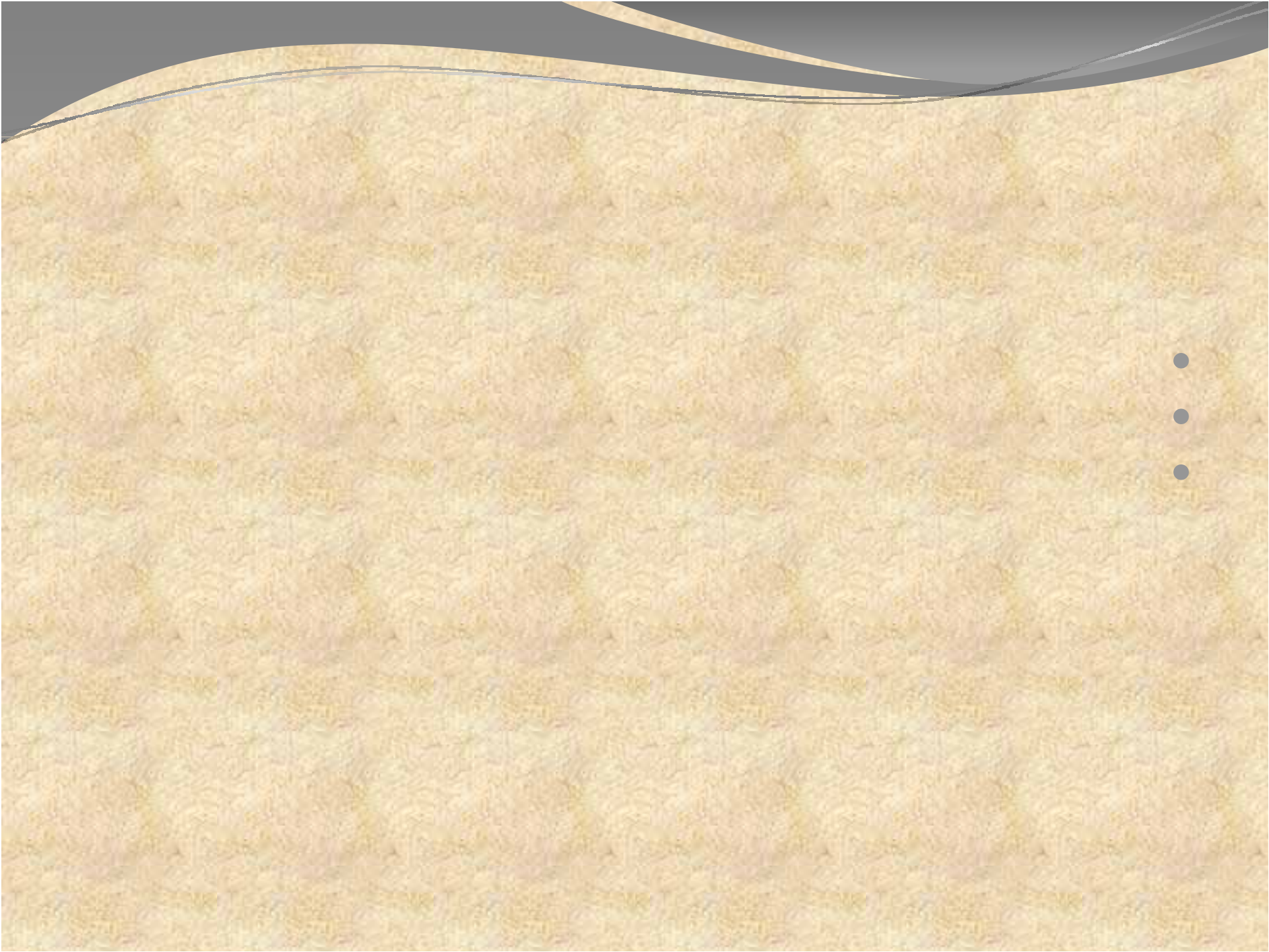

تعریف مشارکت؛

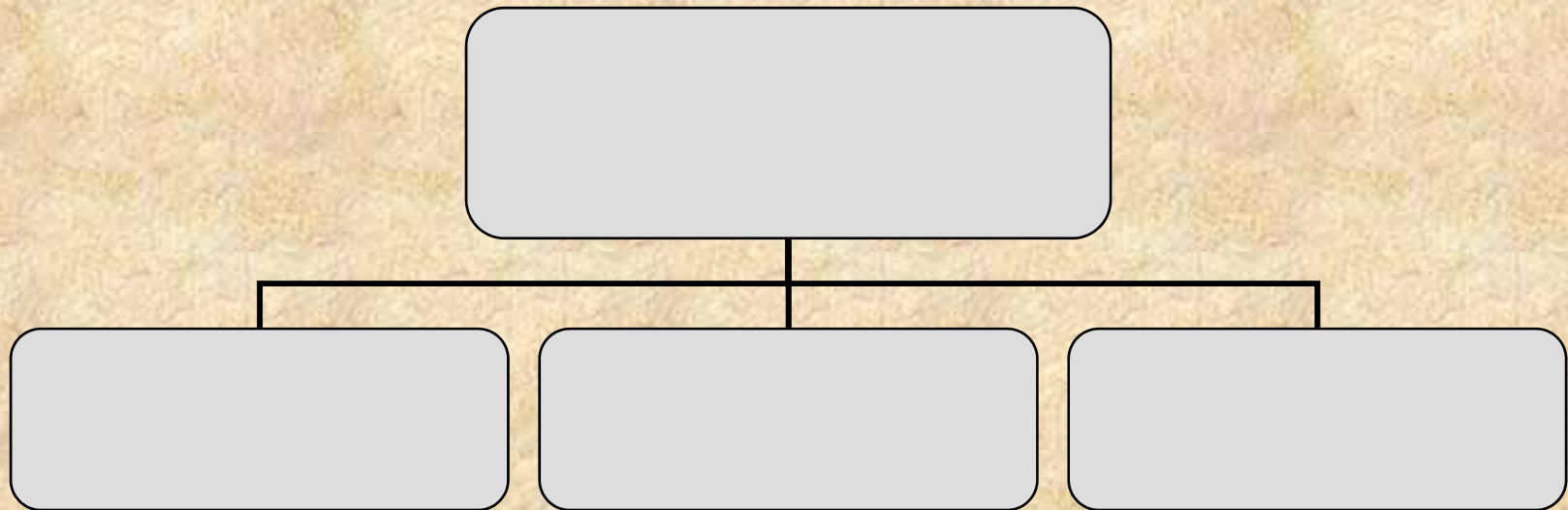
دخالت آگاهانه در تصمیم‌گیری،
برنامه‌ریزی، اجرا، پایش و ارزیابی

نگرش مدرسه در مزرحه:
بستری برای مشارکت جوامع محلی در فرایند یادگیری، تحقیق، برنامه ریزی و مدیریت

مفهوم مدرسه در مزرعه

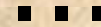
- یک گروه از کشاورزان
- مزرعه به عنوان محل یادگیری (از آماده سازی زمین تا پس از برداشت تا سفره)
- ملاقات هفتگی منظم
- تیمارهای تحقیقاتی برای مقایسه روش کشاورزی با دیگر روشها
- محل شناسائی مشکلات برای یافتن راه حل ها
- بحث روی موضوعات خاص
- تجزیه و تحلیل کشت بوم
- روش های آموزش غیر رسمی و خاص بزرگسالان
- هدایت توسط تسهیلگر

برنامه کاری مدرسه در مزرعه

- از ساعت ۹ الی ۱۲ به مدت حدود ۳ ساعت
- سلام و خوش آمد گوئی
- تقسیم گروه کشاورزان به ۳ تا ۵ گروه ۵ نفری
- رفتن به مزرعه و تجزیه و تحلیل کشت بوم
- جمع آوری اطلاعات و کار گروهی برای جمع بندی گروهی
- ارائه فعالیت های هر گروه توسط یک نماینده
- سؤال و پرسش توسط دیگر گروه ها
- جمع بندی توسط تسهیلگر
- موضوعات خاص
- تصمیم گیری

تسهیلگر

- تسهیلگر مدرسه در مزرعه باید؛
- مدرسه در مزرعه را سازماندهی کند
- فعالیت های مربوط به ملاقات های هفتگی را تسهیل نماید
- موضوعاتی که باید به اجرا در آیند، مورد نظر داشته باشند
- با بخش های مرتبط دولتی و غیر دولتی و نمایندگی ها و سازمان های منطقه ای که مدرسه در مزرعه در آنجا اجرا میشود، ارتباط ساختاری برقرار نماید
- مکان مدرسه در مزرعه را مشخص نماید
- اطلاعات پایه را جمع آوری نماید
- برای هدایت بحث ها و ملاقات ها آمادگی داشته باشد.

- برای بحث با جامعه محلی در زمینه ای که قرار است مدرسه در مزرعه اجرا شود، توان لازم را داشته باشد.
- مشکلات عمده را با استفاده از روش های مناسب شناسائی نماید
- برای اجرای مدرسه در مزرعه، مزرعه مناسب را انتخاب نماید
- با مشارکت جوامع محلی موضوعات خاص را شناسائی و انتخاب نماید
- برای یک فصل زراعی برنامه تهیه نماید
- برنامه ملاقات ها را با مشارکت کنندگان تنظیم نماید
- به هنگام نیاز از افراد متخصص و فنی دعوت نماید
- به موقع ابزارهای مورد نیاز را تهیه نماید
- از آداب و رسوم محلی مطلع و به آنها احترام بگذارد
- بودجه بندی لازم را برای مدرسه در مزرعه انجام دهد

سایر مواردی که باید مورد توجه قرار گیرد

- شیوه انتخاب تسهیلمان
- شیوه آموزش تسهیلمان
- ارتباطات (رادیو، تلویزیون، روز مزرعه و ...)
- بازدید متقابل (تبادل تجارب)

توسعه مشارکتی تکنولوژی (PTD)

ظرفیت سازی

✓

✓

✓

✓

///

- ✓
- ✓
- ✓
- ✓

اصول مدیریت مزرعه؛

- سلامت محصول
- مشاهده هفتگی مزرعه
- حفظ عوامل مفید در مزرعه
- ماهر شدن کشاورزان در مدیریت مزرعه خود

بخش دوم: مطالعات موردی

تاریخچه بکارگیری در جهان

- سیاست کشور اندونزی در اواخر دهه ۱۹۵۰، برای خودکفایی در محصولات کشاورزی بر اساس الگوی انقلاب سبز؛
- اجرای طرح bimas، سال ۱۹۶۶ تحت عنوان سیاست فشرده سازی نظام تولید برنج؛
- خودکفائی اندونزی در سال ۱۹۸۴ در محصول برنج؛
- طغیان آفات در سال زراعی ۱۹۸۶-۱۹۸۵، و نابودی یک سوم محصول برنج در شرق جاوه؛
- دستور رئیس جمهور سوهارتو در سال ۱۹۸۶ در ممنوعیت مصرف ۵۷ آفت کش؛
- حذف یارانه به سموم آفت کش در سال ۱۹۸۹؛
- طراحی مدرسه در مزرعه (Farmer Field School-FFS) در سال ۱۹۸۹ با هدف توانمند سازی کشاورزان در مدیریت مزرعه خود؛
- تصویب Integrated Pest Management- IPM در سال ۱۹۹۲ توسط مجلس به عنوان تنها رویکرد رسمی و قانونی حفظ نباتات.
- ایجاد بخش تسهیلات جهانی IPM در FAO برای توسعه IPM/FFS در سایر کشورها
- گسترش شیوه FFS به ۹۵ کشور در قاره آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین
- گسترش شیوه از برنج به سایر محصولات کشاورزی و از محصولات کشاورزی به سایر موضوعات مانند بهداشت، جنگل و مرتع و

تاریخچه بکارگیری مدرسه در مزرعه در ایران

- اجرای شیوه مدرسه در مزرعه در باغات پسته شهرستان دامغان در سال ۱۳۷۹؛
- لحاظ نمودن شیوه مدرسه در مزرعه در بخش کشاورزی پروژه حبله رود در سال ۱۳۸۰ در گرمسار؛
- قبول رویکرد از سوی سازمان های بین المللی مانند GEF/SGP و لحاظ کردن آن در پروژه های مصوب برای حفظ تنوع زیستی، آب های بین المللی، مدیریت تالاب ها و ...
- لحاظ کردن شیوه در بخش ترویج وزارت جهاد کشاورزی از سال ۱۳۸۰
- تصویب و اجرای چند پروژه مشترک با فائو در زمینه محصولات باغی و زراعی

Case Studies

مطالعات موردی

۱. پروژه پسته دامغان: اولین نمونه IPM/FFS در ایران
۲. پروژه بهبود شبکه های آبیاری دشت گرمسار UNDP/WB/APPERI
۳. پروژه توانمندسازی شالی کاران در مدیریت کشت بوم های زراعی منطقه تالاب فریدونکنار استان مازندران
GEF/SGP@UNDP
۴. توانمندسازی شالی کاران در مدیریت پایدار شالیزارهای منطقه رودبار (۲۰۰۳-۲۰۰۵) GEF/SGP@UNDP
۵. پروژه IPM/FFS توانمندسازی باغداران در مدیریت نخلستان های شهرستان بم (۲۰۰۴-۲۰۰۵)
UNDP/GEF/SGP
۶. پروژه مدیریت پایدار شالیزارهای منطقه تیراندازی ممنوع فریدونکنار، سایت کنفوانسیون رامسر
UNEP/GEF/SGP و سازمان حفاظت محیط زیست (DOE)
۷. تولید برنج بدون استفاده از آفت کش از طریق IPM/FFS در منطقه ازاباران، منطقه دریای خزر (۲۰۰۶-۲۰۰۷)
GEF/SGP@UNDP
۸. پروژه IPM سبزی و صیفی در استان تهران GEF/SGP@UNDP
۹. پروژه IPM/FFS مشترک FAO و وزارت جهاد کشاورزی به منظور تقویت کنترل سن گندم و سایر آفات
FAO/MOJA
۱۰. پروژه IPM منطقه ای سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد برای کشورهای خاور نزدیک FAO/MOJA
۱۱. راه اندازی واحد ملی و منطقه ای آموزش IPM (GEF/SGP@UNDP/IPM Group/IRIPP)

Case Study (1)

پروژه توانمندسازی شالی کاران در مدیریت کشت بوم های زراعی منطقه تالاب
فریدونکنار استان مازندران

Farmer's Empowerment to Agro-ecosystem Management in Paddy Fields
UNDP/GEF/SGP-no.19

(PTD)
(FFS)

(PR)
(AESAs)

:
:
:
:

•
•
•
•

درنای سیری: در معرض خطر انقراض

سرخس آزولا در شالیزارها

تحقيقات مشاركتي براي يافتن راه حل ها

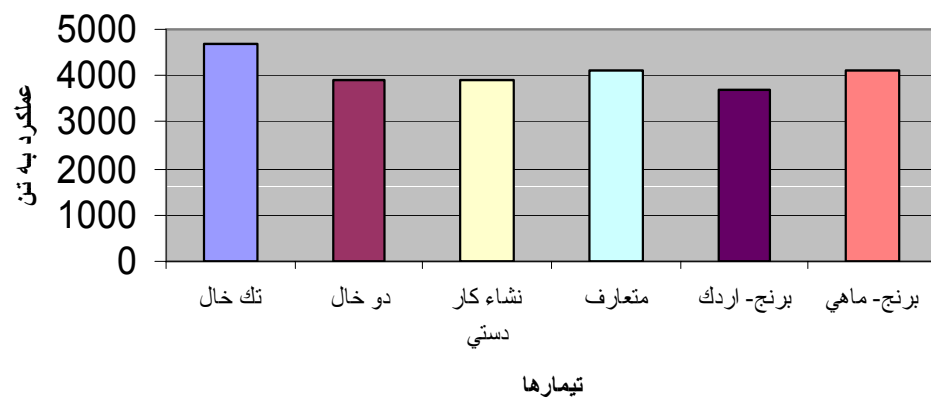
()

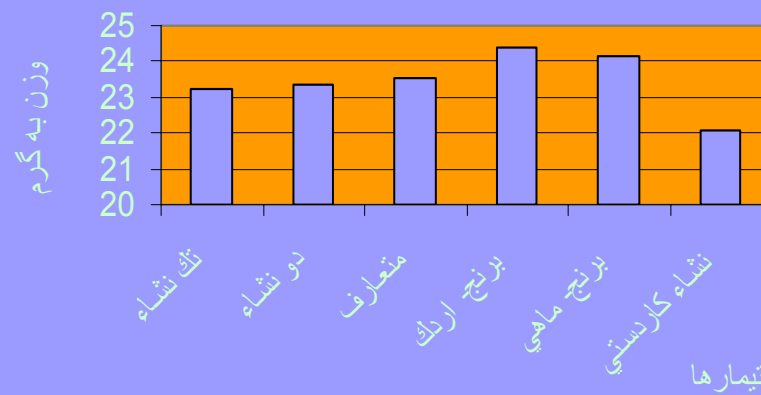
توسعه به سایر فعالیت ها؛

- مدیریت طیور محلی، تولید قارچ خوراکی و تولید کمپوست از سرخس آزولا در پروژه حفظ تنوع زیستی در تالاب فریدونکنار UNDP/GEF/SGP؛
- تولید کمپوست از ضایعات کشاورزی در پروژه مدیریت نخلستان ها (UNDP/SGP)؛
- پروژه راه اندازی واحد آموزشی IPM در دماوند UNDP/GEF/SGP؛
- تولید طیور خانگی در پروژه RIPM مشترک FAO و وزارت کشاورزی؛
- تولید ماهی، گیاهان داروئی، محصولات فراوری شده در پروژه راه اندازی واحد آموزشی IPM مشترک با UNDP/GEF/SGP
- و ...

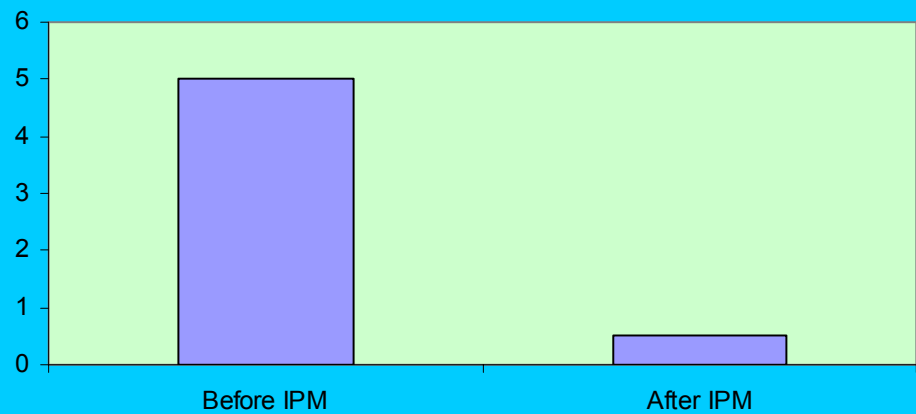
عملکرد شلتوك در تیمارهاي مختلف در FFS برنج

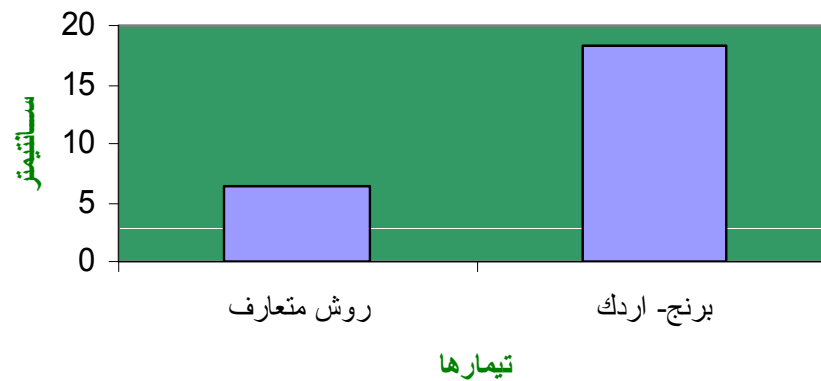
مقایسه وزن هزار دانه در تیمارهاي مختلف

No. of chemical application by IPM/FFS group in Soteh

مقایسه طول ریشه در دو تیمار

افزایش عملکرد به میزان ۴۰۰ کیلو در هکتار

کاهش هزینه های تولید ناشی از حذف کامل کود و سموم شیمیائی به میزان ۱۷٪

افزایش درآمد حاصل از تولید اردک و ماهی به میزان ۱۰٪

کاهش هزینه های تولید، افزایش عملکرد، کاهش عوامل خسارتزا، حذف نهاده های شیمیائی به دلیل تغییر در شیوه های زراعی

انگیزه زنان در راه اندازی واحد های کوچک تولید طیور محلی

دستاوردهای زیست محیطی؛

- ارتقاء کیفیت بذرهای بومی با استفاده از بهبود شیوه های کشت؛
- بهبود آب آبیاری و فراهم شدن امکان تولید اردک و بخصوص ماهی؛
- حفظ تنوع گونه های جانوری به دلیل عدم استفاده از کود و سموم شیمیائی؛

دستاوردهای اجتماعی؛

- گرایش به سوی شیوه مشارکتی در سایر زمینه ها توسط زنان و مردان و دانش آموزان و تاسیس موسسات غیر دولتی زیست محیطی توسط جوانان در محافظت زیستگاه ها
- نزدیک شدن بخش های ترویج، تحقیق، اجرا، کشاورزان و مدیران
- تربیت ۵ تسهیلگر محلی از بین فارغ التحصیلان بیکار در جوامع روستایی
- تشکیل دو تشکل محلی برای زنان (سیکا) و مردان (درنا)

Case Study (2)

Regional Integrated Pest Management Programme for the Near East Countries

FAO Project GTFS/REM/070/ITA

(PTD)

(FFS)

(PR)

(AESA)

Training of Trainers (TOT)

:

:

:

•

•

•

•

بحث گروهی کشاورزان

A farmers' discussion circle

آموزش عملی کارشناسان به عنوان مربی

Training of Trainers (TOT)

یادگیری در عمل: تصمیم گیری

اداره يك نشست مشاركتي توسط كشاورز

A Farmer running a participatory session; A potential group promoter

تلفیق دانش بومی در مدیریت مزرعه - نگه‌داری طیور در باغ سیب

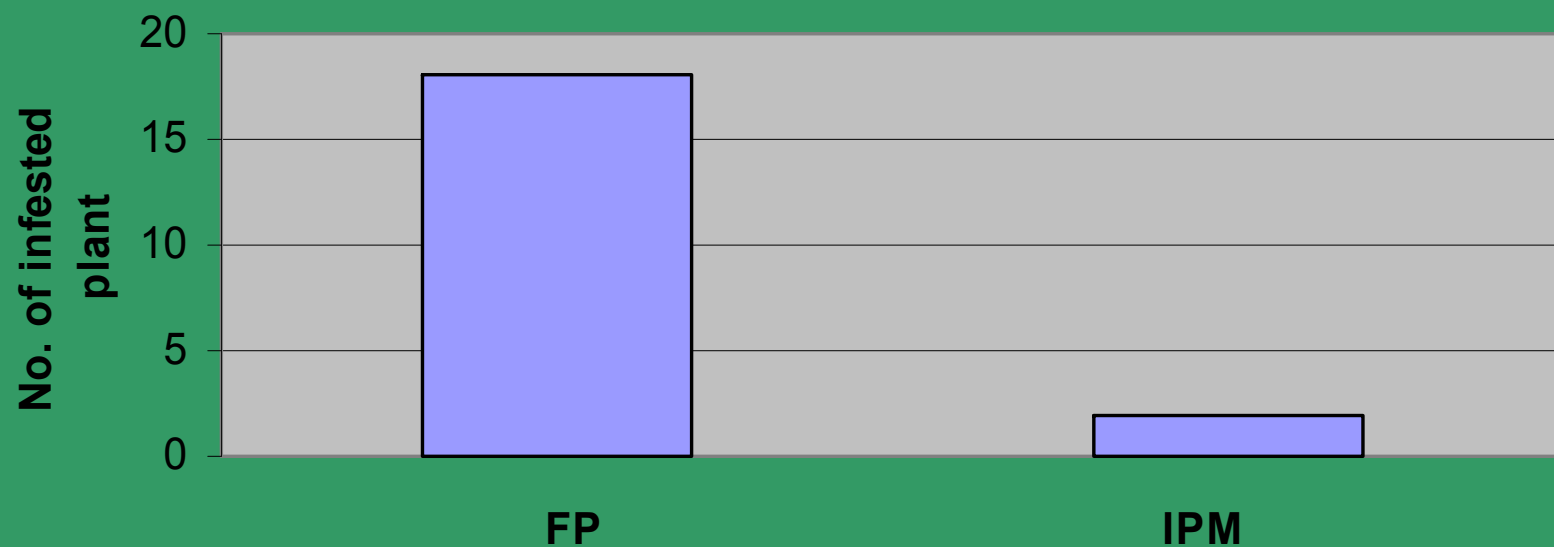

میزان آفت‌کش‌های مورد استفاده توسط کشاورزان شکل IPM قبل و بعد از پروژه

نوع آفت‌کش	قبل از پروژه		بعد از پروژه		درصد کاهش
	در هکتار	در ۹۰ هکتار	در هر هکتار	در ۹۰ هکتار	
حشره‌کش کرم سیب	۶/۶	۵۹۴	۲۳/۱	۷/۱۱۰	۳۶/۸۱
حشره‌کش مینوز	۶/۷	۱۵۸۴	۲/۱	۱۰۸	۱۸/۹۳
کنه‌کش	۶/۷	۱۵۸۴	۲/۱	۱۰۸	۱۸/۹۳
قارچ‌کش	۱۵	۱۳۵۰	۱	۹۰	۳۳/۹۳
علف‌کش	۴۸	۴۳۲۰	۰	۰	۱۰۰
جمع	۸/۱۰۴	۹۴۳۲	۶۳/۴	۷/۴۱۶	۰۵/۴۶۱

مقایسه بین روش کشت مستقیم و روش نشاء در میزان بوته های آلوده به بیماری در محصول خیار گلخانه ای، جیرفت

**Comparison between direct sowing and
transplanting in diseases infestation,
protected cucumber, Jirouft, 2006**

یک نخل کار در حال نمایش شیوه گرده افشانی به کارشناسان (پروژه UNDP/GEF/SGP)

A farmer shows traditional method of pollination in date palm to trainers (after earthquake in Bam, Iran/UNDP urgent action project for disaster)

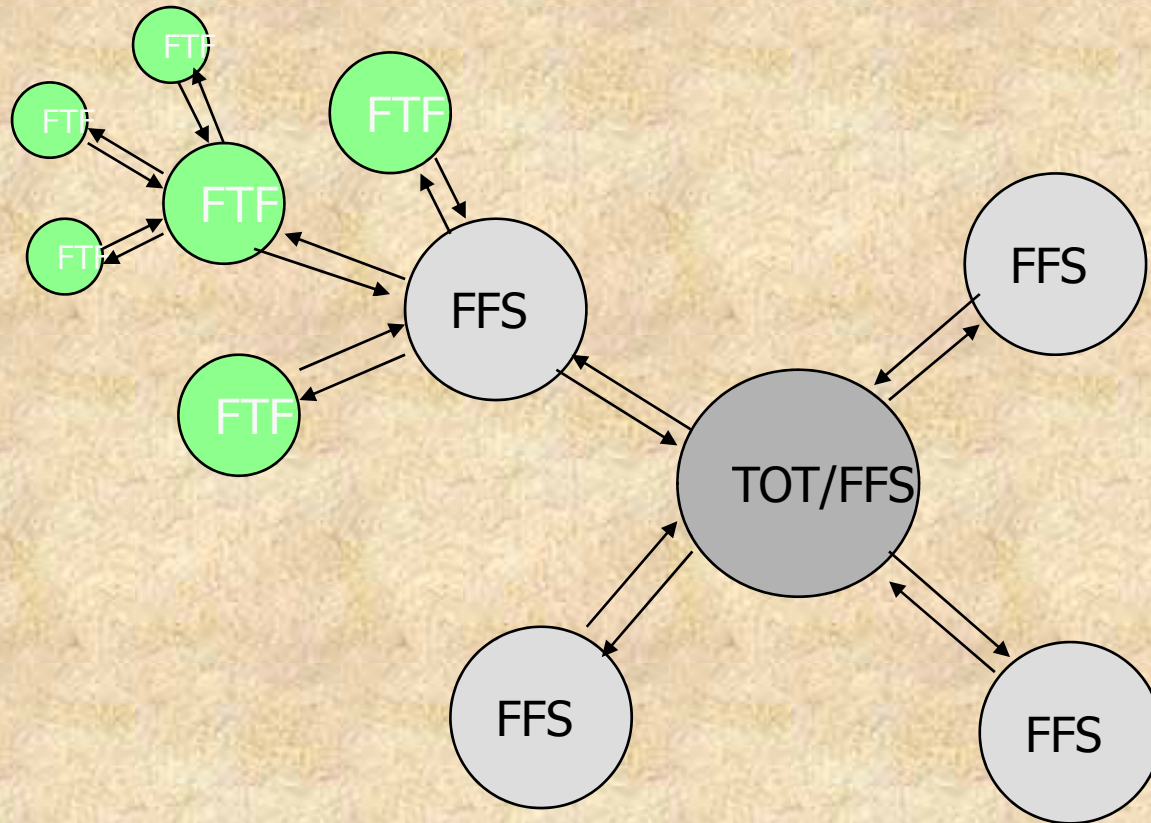
یادگیری مشارکتی در مزرعه

توانمند شدن کشاورزان در تجزیه و تحلیل مزرعه

تشکیل یک شبکه FFS بین کشاورزان و تسهیلاتگران Networking

Case Study 3

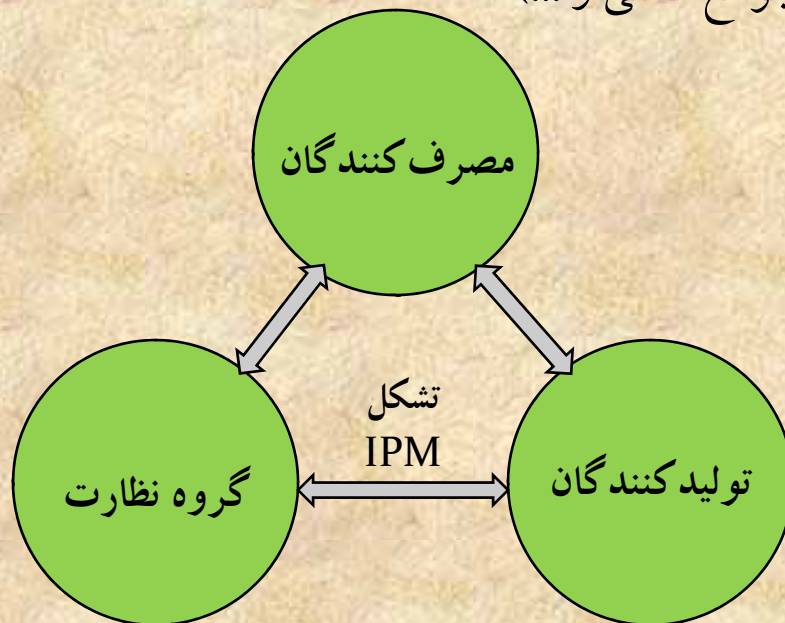
ایجاد واحد ملی آموزش IPM
GEF/SGP@UNDP

تشکل IPM

- ایجاد بازار مبتنی بر اعتماد
- اجرای شیوه نظام تضمینی مشارکتی (Participatory Grantee System-PGS)
- یک گروه ۲۵۰ نفری از مصرف کنندگان محصولات غذائی تولید شده به شیوه طبیعی
- یک گروه تولید کننده که تولید را بدون تولید مصرف نهاده های شیمیائی تولید میکنند
- یک گروه نظارت که محصولات را از مزرعه تا مصرف نظارت میکنند
- مدیریت تولید از مزرعه محور به جامعه محور
- انتخاب روستای وردیج برای اجرای رویکرد جامعه محور
- راه اندازی بازارهای خاص مانند دریافت درب منزل، چهارشنبه بازار دفتر سازمان ملل و دفتر UNHCR، برج پاسارگارد و ... غرفه در خیابان جمالزاده

تشکل IPM چیست؟

- یک گروه سازمان یافته از مصرف کنندگان برای استفاده از محصولات کشاورزی بر اساس استانداردهای بین المللی سلامت غذایی
- یک گروه از تولید کنندگان تولید محصولات استاندارد
- یک گروه نظارت بر روند تولید محصولات از ابتدای کشت تا سر سفره
- ایجاد ارتباط با بخش های مختلف دولتی و غیر دولتی برای بهبود سلامت غذایی (شهرداری، شوراهای محلی، فروشندگان، موسسات غیر دولتی، جوامع محلی و ...)

اضافه شدن فعالیت گردشگری کشاورزی به برنامه های طبیعت گردی

گردشگری کشاورزی: خرید مستقیم از مزارع تحت پوشش شکل IPM

مشاركت و قبول مسئوليت، منافع!

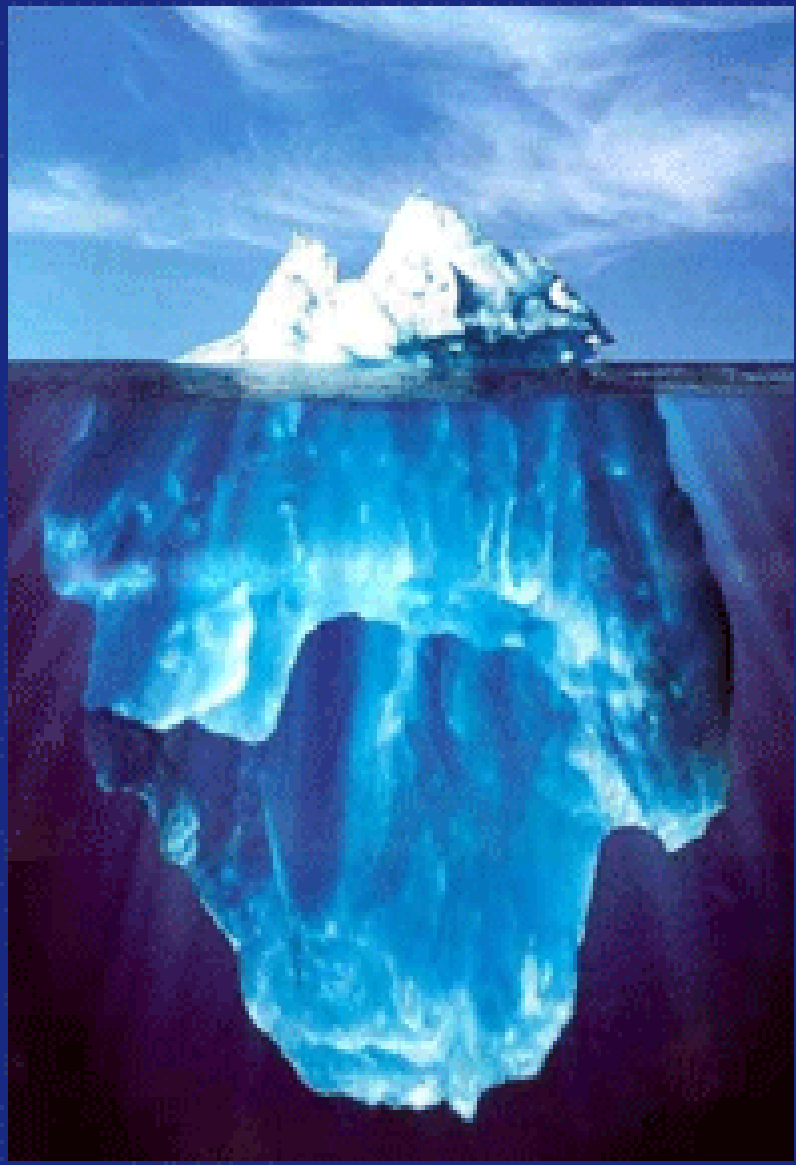

روستای وردیج: پایلوت جامعه محور

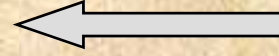

غرفه عرضه محصولات IPM

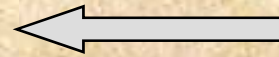

تکنولوژیکی

اجتماعی

www.ipmgroup.ir

زمانی که آخرین درخت قطع شود، آخرین رود خشک شود و آخرین ماهی
صید شود، خواهند فهمید که پول را نمی توان خورد.
(گفتاری از سرخ پوستان آمریکا)

با سپاس از توجه شما!